

Karatekin Hukuk Dergisi

Karatekin Law Journal

Cilt/Volume: 1,

Sayı/Issue: 1, 61-71

Geliş Tarihi/Received: 19.12.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 30.01.2023

ÇEVİRİ: İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE İLİŞKİN HUKUKİ İLKELER BİLDİRGESİ

DECLARATION OF LEGAL PRINCIPLES RELATING TO CLIMATE CHANGE

Dr. Öğr. Üyesi Neslihan ÖZKERİM GÜNER*

GİRİŞ

Uluslararası Hukuk Derneği (*International Law Association – ILA*) 1873 yılında Brüksel’de kurulmuştur. Amacı uluslararası kamu hukukunda ve uluslararası özel hukukta çalışmalar yürütmek, açıklamalar yapmak ve bu alanların gelişimine katkıda bulunmaktır. Dünyanın her yerinden dört bini aşkın uluslararası hukukçu üyeye sahip olan Dernekte, uluslararası hukukun geliştirilmesine katkıda bulunmak için bilimsel çalışmalar yürütülmekte ve bu çalışmalar, diğer bilimsel çalışmaların gelişmesine ve hukuk kaynaklarının oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır.

2008 yılında Dernek bünyesinde iklim değişikliği ile mücadelede hukuki ilkelerin belirlenmesi için İklim Değişikliğine İlişkin Hukuki İlkeler Komitesi kurulmuştur. Komitede uluslararası çevre hukuku alanında birçok hukukçu çalışmış ve aşağıda bulunan 10 temel ilkeyi belirlemiştir. Komite, 2014 yılında ilkelerin belirlenmesinden sonra görevini tamamlamıştır.

İklim değişikliği hukuku, 1992 BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, 1997 Kyoto Protokolü ve daha sonrasında kabul edilen bir dizi Protokol, Karar ve 2016 yılında yürürlüğe

* *Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Ana Bilim Dalı,
e-posta: nozkerim@karatekin.edu.tr, ORCID: [0000-0001-8130-9461](https://orcid.org/0000-0001-8130-9461)

giren Paris Antlaşmasını içerir. Adı geçen hukuki düzenlemelerin her birinde iklim değişikliği ile mücadeleye dair yol gösterici ilkeler bulunmaktadır. ILA tarafından yapılan bu çalışmada ise ilkeler hem ayrı ve hem de daha ayrıntılı bir şekilde ele alınarak bağımsız bir Bildirge oluşturulmuştur. Bildirge ile mevcut uluslararası hukuk sisteminde iklim değişikliği ile mücadele etmek için belirlenen ve uluslararası toplum tarafından kabul edilen ilkeler, uluslararası çevre hukukçularının katkıları ile geliştirilmiştir. Aşağıda Bildirgedeki 10 ilkenin çevirisine yer verilmiştir ancak 57 sayfalık raporda ilkelerin her biri gerekçesi ile ayrıntılandırılmıştır.

İklim değişikliği 21. YY'nin en önemli problemlerinden biri olarak görülmekte ve Türkiye'de birçok akademik çalışmaya konu olmaktadır. Çeviri ile de bu hususta yapılacak çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

KARAR 2/2014

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE İLİŞKİN HUKUKİ İLKELER BİLDİRGESİ

İklim Değişikliğine İlişkin Hukuki İlkeler Komitesi

Uluslararası Hukuk Derneği

7-11 Nisan 2014 tarihlerinde Amerika Birleşik Devletleri Washington D.C.'de düzenlenen 76. Uluslararası Hukuk Birliği Konferansı:

İklim Değişikliğine İlişkin Hukuki İlkeler Komitesi'nin ardışık üç raporunu (2010-2014) ve iklim değişikliğine ilişkin uluslararası hukukun mevcut ve yeni ortaya çıkan ilkelerini belirlemeye yönelik çabalarını DEĞERLENDİREREK,

İklim değişikliğinin insan topluluğu ve gezegenin ekosistemleri için acil ve potansiyel olarak geri döndürülemez bir tehdit oluşturduğundan ENDİŞE EDEREK,

Ulusların, 1992 tarihli İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında çok taraflı, kurallara dayalı rejimi güçlendirmek için müzakereler yürüttüklerini DİKKATE ALARAK,

Adil ve etkili bir iklim değişikliği rejiminin uluslararası hukuk ilkelerine bağlı kalmaya devam etmesi gerektiğine İNANARAK,

Bu kararın ekinde yer alan İklim Değişikliğine İlişkin Hukuki İlkeler Hakkında İLA Bildirgesini KABUL EDER,

Genel Sekreterden Komite Raporunu ve bu Bildirgeyi BM Genel Sekreterine, BMİDÇS Sekreterliğine, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli Başkanına, Küresel Çevre Fonuna, UNDP, UNEP, WTO, Dünya Bankası ve bölgesel düzeydeki kuruluşlar da dahil olmak üzere, diğer ilgili hükümetler arası kuruluşlar ve hükümet dışı kuruluşlara değerlendirilmesi için iletmesini TALEP EDER

Yürütme Konseyine, İklim Değişikliğine İlişkin Hukuki İlkeler Komitesi'nin görevini tamamlamış olarak feshedilmesini TAVSİYE EDER.

EK

İLA İklim Değişikliğine İlişkin Hukuki İlkeler

TASLAK MADDELER

Taslak Madde 1. Kapsam

1. Bu taslak Maddeler, Devletlerin iklim değişikliğini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen ve insan yaşamı, sağlığı ve Dünya'nın doğal çevresi üzerinde önemli olumsuz etkileri olan veya olması muhtemel insan faaliyetlerini yönetme ve düzenleme konusundaki davranışlarına uygulanır.

2. Taslak Maddeler, iklim değişikliğine ilişkin temel hukuki ilkelere ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerine atıfta bulunmaktadır.

Taslak Madde 2. Amaçlar

Bu taslak Maddelerin amacı, Dünya'nın iklimindeki değişimin ve olumsuz etkilerinin insanlığın ortak bir kaygısı olduğu göz önünde bulundurularak, iklim değişikliği ve bunun olumsuz etkilerinin ele alınmasında Devletlere uygulanabilir hukuki ilkeleri ortaya koymaktır.

Taslak Madde 3. Sürdürülebilir Kalkınma

1. Devletler, uluslararası toplumun sürdürülebilir kalkınma taahhüdü bağlamında, mevcut ve gelecek nesillerin yararına ortak bir doğal kaynak olarak iklim sistemini koruyacaklardır.

2. Ortak bir doğal kaynak olarak iklim sistemi de dahil olmak üzere, doğal kaynakların sürdürülebilir ve adil kullanımında Devletler, BMİDÇS Madde 3.4'e göre iklim değişikliğinin nedenlerini öngörecektir, önleyecek ve en aza indirecek ve uygun şekilde mevcut ve gelecek nesillerin yararına olumsuz etkilerini azaltacaktır.

3. İklim değişikliği ve olumsuz etkilerinin ele alınması bağlamında, sürdürülebilir kalkınma Devletlerin ekonomik ve sosyal kalkınma ile dengelenmesini ve iklim sisteminin korunmasını gerektirir; ve tüm insanların yeterli yaşam standardı ve adil yaşama hakkının gerçekleştirilmesini ve bunun için faydaların eşit dağılımını destekler. Bu kapsamda, iklim değişikliğine yanıt olarak alınan politikalar ve önlemler, çevresel, ekonomik ve sosyal konuları bütünleştirmelidir.

4. Sosyal ve ekonomik kalkınma planları, programları ve projeleri, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve yoksulluğun ortadan kaldırılması için gelişmekte olan ülkelerin öncelikli ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, iklim değişikliği müdahaleleri üzerinde olumsuz

etkilerden kaçınmak amacıyla, iklim değişikliği ile mücadeleye entegre edilmelidir.

5. Sosyal ve ekonomik kalkınma planlarının, programlarının veya projelerinin önemli miktarda sera gazı salınımına yol açabileceği veya iklim değişikliği yoluyla çevreye ciddi zarar verebileceği durumlarda, Devletlerin bu tür zararları önleme veya en azından iklim değişikliğinin etkilerini hafifletmek için gerekli özeni gösterme yükümlülüğü vardır.

Taslak Madde 4. Eşitlik

Devletler iklim sistemini, Taslak Madde 5.'de ortaya konan devletlerin ortak ancak farklılaşmış sorumluluklar ve kişisel kapasiteleri ilkesinin temel bir ifadesi olan eşitlik temelinde koruyacaklardır.

Devletler, aşağıdaki hususları göz önünde bulundurarak, iklim sistemini, insanlığın şimdiki ve gelecek nesillerinin ihtiyaçlarını adil bir şekilde dengeleyecek şekilde koruyacaklardır:

(a) Gelişmekte olan Devletlerdeki mevcut nesiller, sürdürülebilir kalkınmaya adil erişim konusunda meşru bir beklentiye sahiptir. Bu, gelişmekte olan ülkelerdeki kişi başına düşen ve halen düşük ölçüde olan emisyonların, bu devletlerin sosyal ve kalkınma ihtiyaçlarını karşılamak için mantıklı ve sürdürülebilir bir şekilde artacağını ifade eder.

(b) Tüm Devletlerdeki gelecek nesiller, Dünya'nın kaynaklarına adil erişim konusunda meşru bir beklentiye sahiptir. Bu, mevcut nesillerin küresel ortalama sıcaklıktaki artışı çok taraflı olarak kabul edilen küresel hedefte tutmasını gerektirir.

Devletler, çok taraflı olarak üzerinde anlaşmaya varılan küresel hedefe ulaşmak için yeterince iddialı etki azaltma eylemini gerçekleştirmeyi geciktirdikleri ölçüde, eylem odağının değişeceğini, en kırılgan ve en az sorumlu Devletlerin uyum ve sorumluluk yükünün artacağını akılda tutarak, acil olarak iklim sistemini koruyacaklardır.

Taslak Madde 5. Devletlerin Ortak Ancak Farklılaştırılmış Sorumlulukları ve Kişisel Kapasiteleri

Devletler, iklim sistemini, ortak ancak farklılaştırılmış sorumluluklarına ve kişisel kapasitelerine uygun olarak koruyacaklardır.

Tüm Devletlerin, herkes için geçerli, adil ve etkili bir iklim değişikliği rejimi geliştirmede işbirliği yapma ve çok taraflı olarak kabul edilen küresel hedef doğrultusunda çalışma konusunda ortak bir sorumluluğu vardır. Bu ortak sorumluluğu yerine getirirken tüm Devletler, kendi ulusal koşullarına bağlı olarak:

(a) İklim değişikliğini ve olumsuz etkilerini ele almak için politikalar üretecek ve önlemler

alacak ve bunlar hakkında düzenli olarak rapor verecek;

(b) Taslak Madde 3'te belirtildiği gibi sürdürülebilir kalkınmayı teşvik edecek;

(c) Taslak Madde 8'de belirtildiği gibi özellikle aşağıdaki konularda işbirliği yapacaktır:

i. ilgili azaltma ve adaptasyon teknolojilerinin geliştirilmesi, uygulanması ve yaygınlaştırılması;

ii. iklim sistemi ile ilgili bilimsel ve teknolojik bilgi alışverişi ve iklim değişikliğine yönelik müdahale tedbirlerine ilişkin bilgilere erişim; ve

iii. iklim değişikliğinin etkilerine uyum için hazırlık alanları.

Devletlerin iklim değişikliğine tarihsel, mevcut ve gelecekteki katkıları; teknolojik, finansal ve altyapı yetenekleri ve ayrıca çeşitli ekonomik servetleri ve diğer ulusal koşulları farklı olduğundan, Devletlerin iklim değişikliği ve olumsuz etkilerini ele almak için farklı sorumlulukları vardır. Bir Devletin taahhütlerinin farklılaştırılmış sorumluluklarına uygun şekilde uyarlanıp uyarlanmadığının belirlenmesinde aşağıdakiler dikkate alınacaktır:

Gelişmiş Devletler, özellikle de aralarında en gelişmiş olanlar, daha sıkı azaltım taahhütlerini benimseyerek iklim değişikliğinin ele alınmasında ve geliştirmekte olan Devletlere, özellikle aralarında en az gelişmiş olanlara, geliştirmekte olan küçük ada Devletlerine ve diğer kırılgan Devletlere, ihtiyaçları ölçüsünde, iklim değişikliğini ele almada ve olumsuz etkilerine uyum sağlamada yardımcı olmada öncülük edeceklerdir.

(b) Geliştirmekte olan Devletler, özellikle aralarında en az gelişmiş olanlar, geliştirmekte olan küçük ada Devletleri ve diğer kırılgan Devletler, daha az katı azaltma taahhütlerine tabi olacaklar ve diğerlerinin yanı sıra, gecikmiş uyum programlarından ve finansal, teknolojik ve diğer yardımlardan yararlanacaktır.

Devletlerin taahhütleri, farklılaşan sorumlulukları göz önünde bulundurularak, bir taahhütler yelpazesi içinde yer alacak ve bu taahhütler, katkıları, kabiliyetleri, ekonomik durumları ve ulusal koşulları geliştikçe zaman içinde gelişecektir.

Taslak Madde 6. Özel Koşullar ve Kırılganlık

Devletler, özellikle En Az Gelişmiş Ülkeler ve Geliştirmekte Olan Küçük Ada Devletleri olmak üzere, iklim değişikliğinin etkilerine karşı özellikle savunmasız olan geliştirmekte olan ülkelerin özel durumlarını ve ihtiyaçlarını tam olarak dikkate alacaklardır.

Geliştirmekte olan ülkelerin iklim değişikliği ve etkilerine ilişkin hak ve yükümlülükleri, içinde buldukları özel koşullara ve kırılganlıklarına göre farklılaştırılacaktır.

Gelişmiş Devletler, Taslak Madde 5.3. uyarınca, iklim değişikliğinin etkilerine karşı özellikle kırılgan olan geliştirmekte olan ülkeleri desteklemek için sigorta mekanizmalarının

geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

Taslak Madde 7. Önleme ve İhtiyat

Taslak Madde 7A. Önleme yükümlülüğü

Devletlerin, kendi yetki alanları veya kontrolleri dahilindeki faaliyetlerin, iklim değişikliğinden kaynaklanan hasarlar da dahil olmak üzere, diğer Devletlerin çevresine veya kendi ulusal yargı sınırlarının ötesindeki alanlara zarar vermemesini sağlama yükümlülüğü vardır.

Devletler, Taslak Madde 7A.1'de tanımlandığı gibi, iklim değişikliğinden kaynaklanan çevresel ve diğer zararları önlemek, en aza indirmek ve azaltmak için gerekli özeni göstereceklerdir. Gerekli özeni gösterirken, Devletler, özellikle sera gazı emisyonlarını azaltmaya yönelik etkili önlemler yoluyla iklim değişikliğinin nedenlerini öngörmek, önlemek veya en aza indirmek ve uygun uyum önlemlerinin benimsenmesi yoluyla iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini en aza indirmek için uygun tüm önlemleri alacaklardır.

Bir Devletin Taslak Madde 7A.2 uyarınca gerekli özeni gösterip göstermediğinin belirlenmesinde, ekonomik kalkınma ve mevcut kaynaklar, bilimsel bilgi, bir eylemin içerdiği riskler ve etkilenen devletlerin kırılganlığı dikkate alınacaktır. Devletler tarafından iklim değişikliğinin nedenlerini ve olumsuz etkilerini öngörmek, önlemek veya en aza indirmek için alınan önlemler orantılı olmalıdır.

Taslak Madde 7B. İhtiyat İlkesi

Makul olarak öngörülebilir ciddi veya geri alınamaz bir zarar tehdidinin olduğu durumlarda, iklim değişikliğinin etkilerine karşı kırılgan Devletlere ciddi veya geri döndürülemez zararlar dahil tahmin edilecek önlemler, iklim değişikliğini önleme veya uyum sağlama önlemleri, bu zararın kesin bilimsel kanıtı beklenmeksizin Devletler tarafından alınacaktır.

Taslak Madde 7B.1'in amaçları doğrultusunda ihtiyati tedbirler, sürdürülebilir kalkınmayı mümkün kılan, iklim sisteminin istikrarını koruyan ve iklim sistemini insan kaynaklı değişikliklere karşı koruyan proaktif ve uygun maliyetli tedbirleri içerecektir,

İklim değişikliğinin nedenleri veya etkilerine ilişkin yeni bilimsel bilgiler ortaya çıktıkça, Devletler sürekli olarak önleme yükümlülüklerini ve ihtiyati tedbirlerin gerekliliğini değerlendirmelidir. İklim değişikliğinden kaynaklanan hasara ilişkin bilimsel bilginin yeterince gelişmesi halinde, yukarıda Taslak Madde 7A.1'de açıklandığı gibi, çevresel zararı önleme yükümlülükleri uyarınca Devletler tarafından koruyucu tedbirler alınmaya devam edilecektir.

Yeni bilimsel bilgiler ışığında Devletler, Taslak Madde 7A.3'te listelenen faktörleri dikkate alarak emisyon azaltma standartlarını ve diğer önleyici ve uyum tedbirlerini güçlendirmelidir.

Önerilen bir faaliyetin diğer Devletlerin çevresine veya ulusal yetki alanı dışındaki alanlara ciddi zarar verebileceğine dair makul olarak öngörülebilir bir tehdidin olduğu durumlarda, iklim değişikliğinin kırılgan Devletlere ciddi veya geri döndürülemez zarar vermesi dahil, bu tür bir faaliyetin potansiyel etkilerine ilişkin bir çevresel etki değerlendirmesi gereklidir.

Değerlendirme, bu tür ciddi bir zararın makul olarak öngörülebilir bir tehdidine işaret ediyorsa, faaliyetin yargı yetkisi veya kontrolü altında gerçekleştiği Devlet, etkilenmesi muhtemel Devletlere bildirimde bulunacak ve onlarla istişarelerde bulunacaktır, ilgili bilgileri sağlayacak ve ortak bir karara varmak için iş birliği yapacaktır.

Taslak Madde 8. Uluslararası İş birliği

Devletler, iklim değişikliği ve olumsuz etkilerini ele almak için birbirleriyle ve yetkili uluslararası kuruluşlarla iyi niyetle iş birliği yapacaklardır.

İklim değişikliğine karşı etkili ve uygun uluslararası tepkiye katkıda bulunmak için, tüm Devletler ve diğer ilgili aktörler, bu Taslak Maddelerde yer alan ilkelerin yerine getirilmesinde ve iklim değişikliğine ilişkin uluslararası yasal ve yönetim çerçevesinin daha da geliştirilmesi ve daha etkin uygulanmasında iyi niyet ve ortaklık ruhu içinde iş birliği yapacaklardır.

İklim değişikliği konusundaki uluslararası iş birliği, Taslak Madde 5.3'te belirtildiği gibi, gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere yardım etme sorumluluğunu yansıtacaktır.

Tüm Devletler, iklim değişikliğinin sebepleri ve etkilerine ilişkin bilimsel bilginin daha da geliştirilmesi ve bu tür bilimsel bilgilere dayalı olarak emisyon azaltma standartlarının ve diğer önleyici ve uyum tedbirlerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi konusunda iş birliği yapacaklardır. Devletler, talep edilmesi halinde, bu tür bilimsel bilgilerin iklim değişikliğine karşı en kırılgan Devletlere aktarılmasını kolaylaştıracaklardır.

Devletler, uygun bir uluslararası veya bölgesel kuruluş aracılığıyla, emisyon azaltma standartlarının yerine getirilip getirilmediğini ve iklim değişikliğini ele almak için başka önleyici ve uyum sağlayıcı tedbirlerinin alınıp alınmadığını ortaklaşa izleyecektir.

İklim değişikliğine atfedilebilen bir felaketin bir Devletin müdahale kapasitesini aşması durumunda, Devletler yardım sağlamak için birbirleriyle ve yetkili uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapacaklardır.

Devletler, iklim değişikliğine ve olumsuz etkilerine atfedilebilen uluslararası barış ve

güvenliğe yönelik yeni tehditlere yanıt vermek için, ortaya çıkan durumun tüm yönleriyle başa çıkmak için yeni yasal çerçeveler kabul edeceklerdir.

Devletler, iklim değişikliği ve olumsuz etkilerini ele alma yeterliliğini sağlamak için uluslararası hukukun yasal ve kurumsal çerçevesini sürekli olarak gözden geçirecek ve geliştirecektir.

Taslak Madde 9. İyi Niyet

Devletler, iklim değişikliği ve olumsuz etkilerini ele alırken ve uluslararası kabul görmüş hedeflere ulaşırken iyi niyetle hareket etmeyi taahhüt eder. Bu husus, söz konusu hedeflere ulaşılmasını sağlamak için hem ulusal hem de uluslararası düzeylerde sürekli izleme ve denetime dahil olma konusundaki iyi niyetli taahhütlerini içerir.

İyi niyet ilkesi, Devletleri, iklim değişikliği ve olumsuz etkilerine ilişkin başka yasal araçlar üzerindeki müzakerelerde, herhangi bir değişiklik düşünmeden kendi konularında ısrar etmeme yükümlülüğü altına sokar. Bir Devlet, diğer Devletler arasında meşru beklentiler oluşturan iklim politikalarını ve önlemlerini beyan eden tek taraflı beyanları sadakatle yerine getirecektir.

Taslak Madde 10. İlişkiler-Arası

İklim değişikliğini ve olumsuz etkilerini etkili bir şekilde ele almak için Devletler, iklim değişikliğine ilişkin uluslararası hukuku diğer ilgili uluslararası hukukla karşılıklı olarak destekleyici bir şekilde formüle edecek, detaylandırarak ve uygulayacaktır.

Devletler, ilgili uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde, Taslak Madde 3'e uygun olarak, iklim değişikliğinin hafifletilmesi ve uyum sağlama hususlarının ilgili tüm düzeylerdeki yasalarına, politikalarına ve eylemlerine entegre edilmesini sağlayacaklardır.

Taslak Madde 8'e göre, Devletler, aşağıdaki alanlarda gösterildiği gibi, gerektiğinde uluslararası hukukun tüm alanlarında karşılıklı ilişki ilkesini uygulamak için birbirleriyle iş birliği yapacaklardır:

(a) İklim Değişikliği ve Uluslararası Ticaret ve Yatırım: Devletler, uluslararası ticarete keyfi veya haksız bir ayrımcılık veya örtülü bir kısıtlama aracı oluşturmamak kaydıyla, iklim değişikliği ve olumsuz etkilerini ele almak için önlemler alabilirler. Herhangi bir tutarsızlığı veya potansiyel çatışmayı önlemek için Devletler, devam eden müzakerelerde iklim, ticaret ve yatırıma ilişkin yasal ilerlemenin karşılıklı destek ilkesine uygun olmasını sağlayacaktır.

(b) İklim Değişikliği ve Uluslararası İnsan Hakları Hukuku: Devletler ve yetkili uluslararası kuruluşlar, iklim değişikliği ile ilgili olarak uluslararası, ulusal ve bölgesel

düzeylerde politikalar ve eylemler geliştirirken ve uygularken uluslararası insan haklarına saygı göstereceklerdir. Devletler, bu politikaları ve eylemleri geliştirirken ve uygularken, sınırları içindeki nüfuslarının, özellikle yerli halkların, iklim değişikliğine karşı kırılganlık farklılıklarını dikkate alacak ve tüm halklarının haklarının tam olarak korunmasını sağlamak için önlemler alacaktır.

(c) İklim Değişikliği ve Deniz Hukuku: Devletler ve yetkili uluslararası kuruluşlar, Deniz Hukuku kapsamındaki hak ve yükümlülüklerini, iklim değişikliği ve olumsuz etkilerini etkili bir şekilde ele alacak şekilde başvurur, yorumlar, uygular ve yürütür. Devletler ve yetkili uluslararası kuruluşlar, iklim değişikliği ile ilgili uluslararası kuralların yanı sıra ulusal ve bölgesel politikalar ve önlemleri, deniz hukukuyla ilgili belgeler kapsamındaki hak ve yükümlülüklerle tutarlı bir şekilde geliştirecek ve uygulayacaktır.